

Varga Csaba

A Hart-jelenség

Az alábbiakban egy csodáról, majd egy jelenségről kívánok szólni, ami a XX. század derekától máig ívelően mindannyiunk jogi gondolkodásához sajátos többletszínekkel, stílussal és alig megkerülhető problematikával járult, s ami az angol–amerikai világ körében az elméleti jogi kérdésfeltevést mindmáig úgyszólván egyöntetűen meghatározza. A rövidség kedvéért: a Hart-csodának, majd a Hart-jelenségnek néhány jegyéről lesz szó.

* * *

Olyannyira hozzászoktunk már annak gondolatához, hogy Herbert Lyonel Adolphus Hart úgyszólván a teljes ismeretlenségből, megnevezett elődök nélkül, sőt, saját szakmai útját tekintve is csaknem előzménytelenül robbant be a szigetország elméleti jogi gondolkodásába, hogy nem is tűnődünk ennek különlegességén, ahogyan azon sem, hogy egy ilyen berobbanás visszhangját, helyi értékét esetleg éppen az befolyásolhatta, hogy mihez képest, milyen talajon jelentett s hozott újat. Nos, életrajzából annyi mindenesetre kiviláglik, hogy már pályakezdése sem volt megszokott, s nem szolgál az utókor felnövekvő generációinak mintaként: alig kellett oroszlánckörmököt kimutatnia ahhoz, hogy újdonsült tanárként bebocsátást nyerjen Oxfordra, a sok évszázada büszke s – bár Cambridge-ben testvérré lelten, mégis – a tudományos kiválóságban magánosan álló fároszra, ahol ráadásul még lángeszek és irányzatok garmadájjával sem volt szükséges megküzdenie.

Tudjuk, hogy a tehetség nem statisztikai valószínűségek szerint, s a teret nem szimmetrikusan kitöltve méretik ki ránk. Egyes helyeken, korokban és népek közt a legkülönbözőbb formákban bukkan elő a valamiben kitűnő képesség, s hol ebben gazdagabb, hol abban, ám igencsak ritkán aszerint, hogy ezt pusztán környezeti hatásokkal akár csak részlegesen is magyarázhatnak.

Nem gyakori, nem is igazán szokásos az irodalomban a jóhiszeműen feledékeny utókort arra emlékeztetni, hogy Hart és az elméleti jogi problematika találkozása Angliában a második világhégés utáni időkben, egy szelektől alig borzolt szakmai sivatagban ment végbe. A magunk részéről arra viszont bátran emlékezhethetünk, hogy egynéhány, valóban nagy tehetségű magyar honfitársunk tanulmányozta akkoriban az angol jog szellemiségét, hogy a tájainkon az időkben egyeduralmodó német orientáció szűkösségéből kitérésre pontra, perspektívára leljen. Két név emelkedik ki a (Csánk Béla egykori igazságügy-minisztériumi főtitkár, várbeli nyelvtanárunk alakjának megidézésével példázható, műveikben egyébként a maguk korában jelentékeny) kismesterek hosszú sorából: ifjabb Szladits Károlyé és Horváth Barnaé. Az előbbi, éppen azért, mert egy nagy múltú s komoly életképességet, a hajlékony adaptációban is szilárd hagyományokat bizonyító jog gyökereit kereste, végül gazdag anyagra lelt, és kerek egészet alkotva fejezhette be kutakodását (Szladits 1937). Ám az utóbbi, mert a hasonzívűeket, a magafajta gondolkodókat kívánta volna inspirálni, sikerrel csak a tőle távoli korok kutatásában járt. Mit is tehetett hát az angol